

סוגיה י: דיני תחומין (6): תחומין בשומר (2)

רקע

למדנו לעיל ששור שנמצא אצל רועה קונה שביתה כרגליו, בסוגייתנו נחלקו האמוראים האם פקדון ברשות שומר לענין שביתה ביום טוב, או שפקדון ברשות בעלים, ולרועה דין מיוחד כיוון שהוא מוליך את השוורים ממקום למקום.

מקורות

- א. לט: -מ. "מתני' מי שהיו פירותיו בעיר אחרת... מסחת דעתך ולא תשקול"
- ב. תוס' ד"ה אלא, תנן
- ג. ר"ן כא: באלפס ד"ה ובגמ', "מי שהיו פירותיו וכו'... ביו"ט כמו שיחד לו קרן זוית דמי" רמב"ם הל' שביתת יום טוב פ"ה הל' יב-יג
- ד. שו"ע סי' שצז סע' יז-יח ומשנה ברורה [בעיקר: ס"ק מא-מב ושער הציון אות לז]

הסבר הסוגיה

"איתמר המפקיד פירות אצל חבירו רב אמר כרגלי מי שהפקידו לו ושמואל אמר כרגלי המפקיד". [גמ' מ.]

נחלקו רב ושמואל האם חפץ המופקד אצל שומר קונה שביתה כרגלי השומר או כרגלי הבעלים, רב סובר שקונה שביתה כרגלי השומר ושמואל סובר שקונה שביתה כרגלי הבעלים.

הגמ' מקשה על רב ממשנתנו האומרת שאם בעל הבית עירב לעיר שפירותיו שם הוא יכול להביאם אצלו, מוכח שהפירות קונים שביתה כרגלי הבעלים. מתרצת הגמ' שהמשנה עוסקת במקרה שיחד לו קרן זוית. נחלקו הראשונים בהבנת ההבדל בין יחד לו קרן זוית לבין לא יחד לו קרן זוית:

רש"י [ד"ה שיחד לו קרן זוית] מפרש: "דאושליה ביתא הלכך ברשות המפקיד הן אבל הכא דמשכן שומר וקבל עליו שמירתן הרי הן כרגליו". כשהשומר מיחד למפקיד קרן זוית, הוא אינו מקבל שמירה, וכיוון שאין שומר, הפירות קונים שביתה כרגלי הבעלים.

הרמב"ם [פ"ה הי"ג] פוסק: "וכן מי שהיו פירותיו מופקדין בעיר אחרת ועירבו בני אותה העיר לבא אצלו לא יביאו לו מפירותיו שפירותיו כמוהו אף על פי שהן ביד אלו שעירבו, במה דברים אמורים בשייחד להן קרן זוית אבל אם לא ייחד להן הרי הן כרגלי זה שהן מופקדין אצלו". מלשון הרמב"ם משמע, וכך מדייק הביאור הלכה [סי' שצז סע' יז ד"ה

כשייחד], שלא השומר מיחד קרן זוית, אלא הבעלים מיחדים קרן זוית, ויחוד זה מגלה שדעת הבעלים שהחפץ יקנה שביתה כרגליהם, למרות שהשומר מקבל שמירה עליו. ניתן להבין שרש"י והרמב"ם נחלקו במחלוקת מהותית בדין תחומין בשומר: רש"י מבין שפקדון ברשות שומר, ודעת הבעלים אינה משמעותית לקביעת מקום שביתה החפץ.

הרמב"ם מבין שפקדון ברשות בעלים, והם קובעים את מקום שביתה החפץ. כשהבעלים אינם מייחדים קרן זוית, דעתם שהחפץ יקנה שביתה כרגלי השומר.

ניתן להוכיח את שיטת רש"י מהשוואת הגמ' בין מחלוקת רב ושמואל בדין שביתה ביום טוב למחלוקתם לגבי שמירת נזקי שור. רבנן ורבי נחלקו האם בעל הבית שנתן רשות להכניס שור לחצרו חייב על נזק שניזק השור בחצרו. רבנן סוברים שבעל הבית חייב, ורבי סובר שפטור אלא אם קיבל בפרוש שמירתו. רב פוסק כרבנן ושמואל פוסק כרבי. השוואת הגמ' אינה ברורה כלל, מה הקשר בין מחלוקת רב ושמואל האם רשות לשהות בחצר מהווה קבלת שמירה, למחלוקת האם שומר שקיבל שמירה בצורה מפורשת, קובע את מקום שביתה הפקדון?!

נראה לפרש, שהגמ' הבינה שרבי ורבנן לא נחלקו באומדנא בדעת בעלי החצר, האם אישור שהייה בחצר מלמד שדעתם היתה לקבל שמירה, אלא בדין מהותי בגדרי שמירה. רבי סובר שחייב שומר נובעים מקבלת שמירה בלבד. בין המפקיד לשומר יש "חוזה", שבו השומר מקבל שמירת החפץ, אבל מעבר ל"חוזה" השומר אינו חייב דבר. לפיכך סובר רבי שבאישור להכניס את השור לחצרו, בעל החצר לא קיבל על עצמו חובת שמירה, ואין עליו חיוב שמירת השור. רבנן מודים שבעל החצר לא קיבל על עצמו חובת שמירת השור, אבל לדעתם עצם מציאות השור ברשות בעל החצר יוצרת "קנין" שלו על השור, ו"קנין" זה מחייב אותו לשמור ששווריו לא יזיקו שור זה [המונח "קנין" אינו אומר שהשור בבעלותו, אלא רק שיש לו חלויות משפטיות בשור].

לפי הבנה זו השוואת שתי המחלוקות ברורה. שמואל פוסק כרבי שלשומר אין "קנין" בפקדון, אלא חיוב שמירה הנובע מקבלת שמירה בלבד, ולפיכך הפירות קונים שביתה כרגלי הבעלים. רב פוסק כרבנן שלשומר יש "קנין" בפקדון, ומפני הקנין הפקדון קונה שביתה כרגלי השומר.

דוחה הגמ' שהשוואה אינה הכרחית. רב סובר שגם רבי מודה שהפירות קונים שביתה כרגלי השומר. רבי נחלק על רבנן במקרה שלא היתה קבלת שמירה, ולדעתו המצאות חפץ ברשות אדם אינה יוצרת "קנין", אבל במקרה שהיתה קבלת שמירה גם רבי מודה שלשומר יש קנין. שמואל סובר שגם רבנן הסוברים שהמצאות חפץ ברשות אדם יוצרת "קנין" מודים שקנין זה נובע מהסכמת הבעלים ל"קנין" אבל כאן שהבעלים אינם רוצים שהחפץ יקנה שביתה כרגלי השומר, אין לשומר "קנין" לדין שביתה החפץ.

רש"י לומד מסוגיית הגמ', שפקדון קונה שביתה כרגלי השומר, בגלל ה"קנין" שיש לשומר בחפץ, ולכן דעת הבעלים אינה משמעותית לדין זה. את שיטת הרמב"ם ניתן לפרש באחת משתי דרכים:

א. הרמב"ם סובר שלמסקנה הגמ' חזרה בה, ודין שביתת פקדון אינו קשור ל"קנין" של שומר, אלא לדעת הבעלים, שהחפץ יקנה שביתה כרגלי השומר [הסבר זה קצת דחוק, מפני שרב היה צריך להסביר שכאן רבי מודה מפני שדין שביתת הפקדון אינו תלוי בקנין אלא בדעת הבעלים. צריך לומר שדברי רב הם דחייה בעלמא לפי ההבנה של ההוה אמינא].

ב. הרמב"ם מודה לרש"י, שפקדון קונה שביתה כרגלי השומר בגלל ה"קנין" שיש לשומר בפקדון, אבל לדעתו רשאים הבעלים לפני קבלת שמירה לצמצם את "קנין" השומר, ולקבוע שהחפץ קונה שביתה כרגליהם.

הר"ן [כא: באלפס ד"ה ובגמ'] מביא דעה "שאין מוליכים את הפירות אלא למקום שהמפקיד והנפקד יכולין לילך". לדעה זו, קניינו של השומר אינו מפקיע את קנין הבעלים. מחלוקת רב ושמואל היא האם לשומר יש קנין, וכיוון שגם לו וגם לבעלים יש קנין, מוליכים את הפקדון רק למקום ששניהם יכולים לילך אליו, או שלשומר אין קנין, והפקדון כרגלי הבעלים בלבד.

סיכום

נחלקו הראשונים בהסבר שיטת רב שפקדון קונה שביתה כרגלי השומר: רש"י מפרש שפקדון ברשות השומר, ולכן דעת הבעלים אינה משמעותית לדין שביתת הפקדון.

בשיטת הרמב"ם ניתן להבין שהוא חולק על רש"י, ודעת הבעלים קובעת גם בחפץ המופקד אצל שומר. פקדון קונה שביתה כרגלי השומר רק מפני שכך היתה דעת הבעלים. כשהבעלים מיחדים קרן זוית הם מגלים שדעתם שהפקדון יקנה שביתה כרגליהם.

הלכה

השו"ע [סי' שצז סע' יז] פוסק שפקדון כרגלי השומר, אלא אם הבעלים יחד לו קרן זוית [עיין ביאור הלכה ד"ה כשייחד].

שער הציון [אות לז] פוסק שאם בבין השמשות דעת הבעלים היתה להשתמש בפקדון שהפקיד אצל שומר, מותר לו להביאו אליו, שהפקדון קונה שביתה במקרה זה כרגלי הבעלים. מוכח מפסק זה, ששער הציון אינו מסכים לפירושנו בדעת רש"י, ולדעתו דעת בעלים משמעותית אף בחפץ המופקד אצל שומר.